

Data przesłania artykułu: 19 XI 2021

Data przyjęcia artykułu do druku: 20 XI 2021

DOI: <https://dx.doi.org/10.12775/AKZ.2021.013>

DANIEL GUZMAN

(Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu)

daniel0017g@gmail.com

ORCID ID: 0000-0001-8729-9524

POBYT W ARCHIWUM POLSKIEGO MUZEUM W RAPPERSWILU

W dniach od 5 VII do 5 IX 2021 r. miałem przyjemność odbyć staż na stanowisku archiwisty w Muzeum Polskim w szwajcarskiej miejscowości Rapperswil. Była to dla mnie możliwość, by tuż po ukończeniu studiów magisterskich zastosować w praktyce wiedzę oraz umiejętności zdobyte na kierunku archiwistyka i zarządzanie dokumentacją będącym w ofercie dydaktycznej Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Miejsce, do którego trafiłem, okazało się placówką z niezwykle historią, mało znaną osobom mieszkającym w Polsce. Stąd też idea powstania niniejszego artykułu, by przybliżyć przeszłość, ale przede wszystkim teraźniejszość Muzeum Polskiego w Rapperswilu, bogaty zasób jego archiwum oraz zrelacjonować na podstawie własnych doświadczeń funkcjonowanie instytucji w okresie mojego pobytu.

W ponad 150-letniej historii Muzeum Polskiego w Rapperswilu wyraźnie zaznaczają się trzy okresy funkcjonowania tej placówki. Początkowy przypadał na lata 1868–1927, w których funkcjonowało tzw. pierwsze polskie muzeum. Drugi okres obejmuje lata 1936–1952, kiedy instytucja działała pod nazwą Muzeum Polski Współczesnej. Trzeci okres został zapoczątkowany w 1975 r. – od tego czasu możemy mówić o Muzeum Polskim w Rapperswilu w jego współczesnej formie. Poszczególne etapy historii muzeum zostały omówione przez Annę Krochmal w publikacji *Polskie instytucje za granicą. Przewodnik po*

zbiorach archiwalnych¹. Wydanie dostępne jest w wersji elektronicznej, więc zachęcam do zapoznania się z bogatą historią instytucji. Poniżej w artykule przedstawię własne doświadczenia i obserwacje oraz przytoczę fakty dotyczące muzeum, które miały miejsce po 2004 r., a więc już po wydaniu wspomnianej publikacji autorstwa A. Krochmal.

Ponieważ w niniejszym artykule przede wszystkim wskazuję na czasy obecne Muzeum Polskiego, pominię szczegółowe przedstawienie stanu badań nad dziejami tej instytucji, który jest bardzo zaawansowany. Każdy z wymienionych wyżej trzech okresów historii rapperswilskiego muzeum znajduje odzwierciedlenie w licznych artykułach i tekstach źródłowych. Natomiast na potrzeby niniejszej relacji, poza wspomnianym wyżej *Przewodnikiem* Anny Krochmal, przytoczę jeszcze zbiorową pracę: *Muzeum Polskie w Rapperswilu: historia i zbiory / Polenmuseum in Rapperswil: Geschichte und Sammlungen / The Polish Museum in Rapperswil: history and collections* wydaną pod redakcją Anny Buchmann w 2008 r.² oraz film *Panie na Zamku*, zrealizowany w 2017 r. przez reż. Wojciecha Walkiewicza³.

W strukturach Muzeum Polskiego w Rapperswilu już od samego początku istnienia znajdowały się: muzeum, archiwum i biblioteka. Mimo że zbiory wzajemnie się uzupełniają, to wyraźnie widać odrębne zasady przechowywania, opracowywania, udostępniania w zależności od tego, czy przedmiotem wymienionych procesów są muzealia, archiwalia, czy zbiory biblioteczne.

Muzeum Polskie wspierane jest przez pozarządowe Towarzystwo Przyjaciół Muzeum Polskiego zawiązane w 1954 r. po wypowiedzeniu przez władze gminy Rapperswil umowy najmu zamku, w którym eksponowano zbiory ówczesnego Muzeum Polski Współczesnej. Powodem wypowiedzenia umowy najmu było działanie polskich władz komunistycznych, które usiłowały przekształcić muzeum w placówkę propagandową. Co ciekawe, towarzystwo od samego początku nie zrzeszało tylko i wyłącznie Polaków pozostających na emigracji. Równie licznie oraz aktywnie w działania towarzystwa włączali się Szwajcarzy, a jego statut oparto na prawie szwajcarskim. Dzięki wspólnemu wysiłkowi Polaków i Szwajcarów w 1975 r. udało się ulokować ponownie muzeum na zamku, niestety oddano na jego potrzeby tylko pomieszczenia na jednym poziomie, dokładnie na drugim piętrze. Dwa lata później Towarzystwo Przyjaciół Muzeum Polskiego powołało do życia Fundację Kulturalną „Libertas”, której

¹ Krochmal, *Polskie instytucje za granicą*, 171–6.

² *Muzeum Polskie w Rapperswilu*.

³ Walkiewicz, *Panie na zamku*.

zadaniem stało się pozyskiwanie środków na rozwój i utrzymanie muzeum⁴. Dzięki zebranych przez fundację środkom finansowym udało się zakupić jeszcze w tym samym roku kamienicę na rapperswilskim rynku, tzw. Burghof⁵. Ulokowano tam archiwum wraz z biblioteką, magazyny oraz dodatkowe pokoje użyczone gościom archiwum lub stażystom.

Końcówka lat 70. XX w. to także dla Muzeum Polskiego w Rapperswilu początek zawiązania współpracy z innymi polonijnymi instytucjami kultury polskiej za granicą. Współpraca ta przerodziła się w Stałą Konferencję Muzeów, Archiwów i Bibliotek Polskich na Zachodzie. Funkcję sekretarza tego zgromadzenia rapperswilskie muzeum sprawuje do dziś⁶.

Muzeum Polskie na przestrzeni ostatnich lat podejmowało współpracę z Naczelną Dyrekcją Archiwów Państwowych, w ramach której w 2012 r. skierowano tam na okres dwóch miesięcy stażystę, który uporządkował liczącą 136 j.a. spuściznę Kazimierza i Halszki (z d. Poniatowskiej) Vincenzów⁷. W roku kolejnym dwie osoby z Polski uporządkowały wszystkie materiały dotyczące internowania polskich żołnierzy 2. Dywizji Strzelców Pieszych. Dokumentacja zawierająca 131 j.a. oraz 3373 fotografie została zdigitalizowana oraz opracowana⁸. W 2018 r. w ramach tej współpracy archiwista z Muzeum Polskiego odbył dwutygodniowe szkolenie z zakresu zabezpieczania, przygotowania do digitalizacji i skanowania materiałów archiwalnych, ekspozycji archiwaliów na wystawach oraz opracowania zbiorów fotograficznych⁹. Dzięki przeszkoleniu pracownika kolejne zespoły archiwalne opracowywano samodzielnie w archiwum. Środki na digitalizację pozyskiwano na przykład w ramach programu *Ochrona Dziedzictwa Kulturowego za Granicą*. Dzięki niemu przy wsparciu finansowym Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego w 2018 r. opracowano Archiwum Rodziny Potulickich¹⁰. W kolejnych latach programem grantowym ministerstwa zarządzał Narodowy Instytut Polskiego Dziedzictwa Kulturowego za Granicą – POLONIKA, z którym również podję-

⁴ „Towarzystwo i Fundacja”.

⁵ „150 lat Muzeum Polskiego w Rapperswilu”.

⁶ „Misja, cele i zadania”.

⁷ „Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych – Pomoc instytucjom polonijnym w 2012 r.”

⁸ „Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych – Pomoc instytucjom polonijnym w 2013 r.”

⁹ „Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych – Pomoc instytucjom polonijnym w 2018 r.”

¹⁰ „Archiwum Potulickich”.

to współpracę. Zaowocowało to m.in. digitalizacją i opracowaniem Archiwum Rodziny Sapiehów w 2019 r. oraz uporządkowaniem i digitalizacją zespołu Stowarzyszenie Inżynierów i Techników Polskich w Szwajcarii w 2020 r.¹¹ W roku bieżącym (2021) współpraca z POLONIKĄ obejmowała głównie inwentaryzację zbiorów muzealnych, w tym bogatej kolekcji grafik. W tym celu do Rapperswilu przybyły studentki Wydziału Sztuk Pięknych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu¹².

Warto również wspomnieć o współpracy Muzeum Polskiego z Instytutem Pamięci Narodowej. Oficjalnie porozumienie o współpracy między obiema instytucjami zawarto 31 stycznia 2013 r., jednak pierwsze kontakty nawiązano już w 2005 r. Współpraca obejmuje edycję źródeł będących w posiadaniu obu instytucji, a także opracowywanie, digitalizowanie, konserwowanie wybranych rapperswilskich zbiorów¹³. Między innymi dzięki tej współpracy udało się opracować jeden z najważniejszych zespołów Archiwum Muzeum Polskiego, jakim jest zespół 2. Dywizja Strzelców Pieszych. Najbardziej widocznymi efektami tej współpracy są: uruchomienie elektronicznego inwentarza tego zespołu, dostępnego w internecie pod adresem: <http://archiwum.muzeum-polskie.org/>, oraz wydanie albumu prezentującego losy polskich żołnierzy w Szwajcarii¹⁴. Kolejnym elementem współpracy z IPN-em było wspólne zorganizowanie konferencji, która miała w miejsce w Rapperswilu w dniach 21–22 VI 2018 r. Międzynarodowa konferencja naukowa „Magna Res Libertas. Ku Niepodległej. W 100-lecie odzyskania przez Polskę niepodległości” zgromadziła badaczy i historyków z Francji, Niemiec, Polski, Szwajcarii i Wielkiej Brytanii, którzy obradowali nad znaczeniem wolności dla Polaków i Szwajcarów oraz ich wspólnych losów splecionych na drogach do odzyskania niepodległości¹⁵.

Poza doraźną pomocą oferowaną przez wyżej wspomniane instytucje w funkcjonowanie Muzeum Polskiego w Rapperswilu, jego biblioteki i archiwum bardzo mocno zaangażowane są osoby prywatne żyjące na co dzień w Szwajcarii. W związku z pozarządowym charakterem instytucji praca ta ma głównie charakter wolontariatu. Niemniej nie brakuje osób gotowych poświęcić swój czas i serce temu wyjątkowemu miejscu. Podczas mojego pobytu miałem zaszczyt poznać osobiście większość tych wyjątkowych osób. Obecną

¹¹ „Archiwum Rodu Sapiehów”, „Stowarzyszenie Inżynierów i Techników”.

¹² „Wsparcie finansowe inwentaryzacji zbiorów”.

¹³ „Współpraca Instytutu Pamięci Narodowej z Muzeum”.

¹⁴ Stempowski, *Polskie drogi przez Szwajcarię*.

¹⁵ „Międzynarodowa Konferencja Naukowa”.

dyrektorką placówki jest dr Anna Buchmann. Za inwentaryzację zbiorów muzealnych odpowiada Anna Tomczak. W funkcjonowanie biblioteki zaangażowane są (przepraszam w tym miejscu za podanie tylko imion) Panie Sylwia oraz Ewa. Sprawami administracyjnymi zawiaduje Pani Sara, natomiast wolontariuszkami w muzeum są panie: Agnieszka, Mariola, Ela, Monika. Kwestiami technicznymi zajmuje się Pan Bruno. W momencie mojego przybycia do Muzeum Polskiego objąłem na dwa miesiące obowiązki osoby odpowiedzialnej za archiwum.

Zasób archiwum Polskiego Muzeum w Rapperswilu jest uporządkowany. Każdy zespół posiada inwentarz dostępny w postaci elektronicznej. Sygnatury poszczególnych zespołów tworzone są według poniższych zasad. Na sygnaturę składa się numer wyrażony cyfrą rzymską, określający grupę danych zespołów, „myślnik” oraz numer kolejny w grupie, wyrażony cyframi arabskimi. Grupy zespołów wraz z oznaczeniami rzymskimi przedstawiają się następująco: I – spuścizny po osobach prywatnych, rodach, rodzinach; II – zespoły w rozumieniu zarchiwizowanych, ustrojowo odrębnych całości po stowarzyszeniach, instytucjach, organach dyplomatycznych; III – zbiory w rozumieniu materiałów wytworzonych przez różnych twórców, zgromadzonych w jeden zbiór powiązany tematycznie, np. powstanie styczniowe, Solidarność; IV – fotografie; V – materiały audio, taśmy magnetofonowe; VI – dokumenty luźne w rozumieniu pojedynczych jednostek archiwalnych bez określonej lub trudnej do zdefiniowania przynależności zespołowej.

Filarem zasobu archiwalnego są spuścizny, których liczba w czasie mojego pobytu wynosiła 85. Istnieje duża różnorodność w objętości spuścizn. Część z nich można określić nawet jako szczątkowe, gdyż zawierają w sobie pojedyncze jednostki aktowe, np. spuścizna I-35 po Leonie Głowackim. Z drugiej strony kilkanaście spuścizn zawiera w sobie dosyć pokaźną liczbę jednostek. Spuścizna o sygnaturze I-1 zawierająca najwięcej, bo 274 j.a., i jak najbardziej zasługująca na miano pierwszej wśród spuścizn zawiera archiwalia pozostałe po Józefie Mackiewicz. Niezależnie od wielkości spuścizn pobieżny wgląd w ich strukturę zdradza, że zostały one opracowane w oparciu o wytyczne spuścizn archiwalnych po uczonych, wydane przez Archiwum PAN w 1990 r.¹⁶ Myślę, że warto wynotować kilka kolejnych, wartych uwagi spuścizn zgromadzonych w archiwum Muzeum Polskiego, są to archiwa osobiste: Feliksa Mantla, Czesława Marka, Jana i Jadwigi Nowak-Jeziorańskich, Zbi-

¹⁶ *Wytyczne opracowania spuścizn archiwalnych.*

gniewa Rapackiego, Jerzego Stempowskiego. Niezwykle cenne są także materiały rodowe Sapiearów oraz Potulickich. Pozostałe zbiory i zespoły, które szczególnie mogą zainteresować historyków, to m.in.: Poselstwo RP w Bernie z lat 1935–1945, Stała Konferencja MAB Polskich na Zachodzie, Polacy Internowani w Szwajcarii w latach II wojny światowej, Zbiór Fotografii Zniszczonej Warszawy, Zbiór Fotografii 2. Dywizji Strzelców Pieszych.

Zasób archiwum nie jest zasobem zamkniętym, również w trakcie mojego pobytu zdarzyło się kilka dopływów – darów przekazanych do istniejących już spuścizn. Magazyny użytkowanej przez archiwum od lat 70. XX w. kamienicy „Burghof” kryją wiele tajemnic. Podczas prac porządkowych, w których brałem udział, udało się odnaleźć zapomniane materiały archiwalne dotyczące rodziny Sapiearów. Znaleźisko to zamierzam szerzej opisać w osobnym artykule.

Jednym z zadań, które przede mną postawiono podczas pobytu w Rapperswilu, było przeprowadzenie skontrum zasobu oraz dokonanie prac porządkowych w magazynach. W trakcie skontrum nie tylko potwierdziła się kompletność zasobu archiwum, ale nawet udało się zidentyfikować pewną grupę archiwaliów nieujętych w środkach ewidencji. Dotyczy to między innymi dopływów archiwaliów do takich zespołów, jak: Stowarzyszenie Inżynierów i Techników Polskich w Szwajcarii, Organizacje Polonijne na Świecie, spuścizna Karola Dworskiego, spuścizna Jana Zumbacha oraz wspomnianego wcześniej Archiwum Sapiearów. Wynikiem moich prac było także uformowanie nowego zbioru: Stowarzyszenia Inżynierów i Techników Polskich na Świecie.

Wszystkie materiały archiwalne w archiwum Muzeum Polskiego w Rapperswilu przechowywane są w teczkach i pudłach bezkwasowych. Zasób archiwum, który zastałem rozlokowany w różnych pomieszczeniach magazynowych kamienicy „Burghof”, został umieszczony w jednym, przystosowanym do celów przechowalniczych magazynie. Poszczególne zespoły, zbiory, spuścizny, dokumenty luźne zostały uporządkowane na regałach kolejno wedle sygnatur, z oczywistym wyłączeniem materiałów różniących się formatem, które spoczęły w dogodniejszym dla nich miejscu. Kolejnym etapem prac porządkowych było ponumerowanie regałów i półek. Mimo że standardowo przyjęło się oznaczać regały archiwalne cyframi rzymskimi, a półki arabskimi, postanowiłem zmienić sposób oznaczania regałów na literowe, kolejnymi znakami alfabety łańciskiego. Sygnatury archiwalne rapperswilskiego muzeum składają się już z kombinacji cyfry rzymskiej i arabskiej, a więc miałyby formę identyczną z sygnaturą topograficzną, czego postanowiłem uniknąć. Zwieńczeniem procesu porządkowania magazynów było opracowanie inwentarza topograficznego.

Przebywając na stażu, aktywnie brałem udział także w procesie udostępniania archiwaliów. Miałem przyjemność współpracować z użytkownikami udającymi się do Rapperswilu celem skorzystania z materiałów na miejscu, jak i udostępniać materiały drogą elektroniczną lub za pośrednictwem poczty tradycyjnej. Na stronie internetowej muzeum znajduje się regulamin¹⁷ normujący zasady korzystania z zasobu archiwum, a także formularz do składania rewersów. W związku z prywatnym charakterem instytucji, aby skorzystać z zasobu, należy wnieść jednorazową opłatę w wysokości 100 CHF.

Muzeum Polskie w Rapperswilu od 150 lat stoi na straży pamięci o polskiej kulturze, sztuce oraz historii. W czasach Wielkiej Emigracji było ośrodkiem, w którym spotykali się ówcześni politycy emigracyjni i gdzie kształtowały się podstawy ideowe odrodzonej Rzeczypospolitej. W czasie II wojny światowej instytucja ta otoczyła opieką ponad 13 tys. polskich żołnierzy internowanych do Szwajcarii. W okresie PRL-u stała się domem kolejnych emigrujących Polaków, którzy zdecydowali się przedrzeć przez „żelazną kurtynę”. W tych czasach Towarzystwo Przyjaciół Polskiego Muzeum działało aktywnie nie tylko na polach związanych z życiem kulturalnym i społecznym, ale również politycznym. Świadczy o tym bogata korespondencja Towarzystwa, zgromadzona w zasobie archiwum, prowadzona nie tylko z innymi polonijnymi instytucjami na świecie, ale również z przedstawicielami władz różnych państw. Za wkład Muzeum Polskiego w upamiętnianie historii naszego narodu w tym okresie IPN przyznał mu w 2015 r. nagrodę *Kustosza Pamięci Narodowej*¹⁸. Współcześnie misja instytucji nie utraciła ważności. Na zamku organizowane są warsztaty dla szkół polonijnych w Szwajcarii, polscy badacze korzystają z bogatego zasobu archiwum, zagraniczni turyści zaznajamiani są z historią oraz kulturą Polski, a Polacy pozostający na emigracji mają swoją przystań, w której mogą „poczuć się jak w domu”.

Niestety w związku z tym, że właścicielem zamku jest gmina Rapperswil, zapadła decyzja o remoncie obiektu połączonym ze zmianą jego przeznaczenia, co w praktyce oznacza koniec pobytu Muzeum Polskiego na rapperswilskim zamku. Wraz z końcem 2021 r. zostanie ono zamknięte i rozpocznie się akcja przenoszenia zbiorów do magazynów. Archiwum oraz biblioteka pozostaną w dotychczasowej lokalizacji, a więc w „Burghofie”, który stanowi własność Towarzystwa zawiadującego Muzeum. Niemniej muzeum, archiwum

¹⁷ „Regulamin”.

¹⁸ „Współpraca Instytutu Pamięci Narodowej z Muzeum”.

i bibliotekę należy traktować jako jeden, żywy i połączony ze sobą organizm, stąd niepewna sytuacja lokalowa muzeum również niekorzystnie może odbić się na pozostałych częściach składowych instytucji. Pozostaje mieć tylko nadzieję, że Muzeum Polskie, tak jak odrodziło się drugi raz w roku 1936, a następnie trzeci raz w okresie powojennym, tak tym razem niczym feniks powstanie z popiołów i ponownie doczekamy się czwartej jego odsłony. Niestety na chwilę oddawania tego tekstu do druku nie jest pewne, czy uda się wybudować lub wynająć inny obiekt dla muzeum. Utrata zamku, odbudowanego i odrestaurowanego przez hrabiego Władysława Platera w drugiej poł. XIX w., jest ciosem ogromnym. Przez lata swojego istnienia obiekt ten stał się swego rodzaju *sacrum* dla polskiej emigracji. Jednak Muzeum Polskie to nie tylko budynek, lecz przede wszystkim ludzie, których miałem okazję poznać osobiście. Ich zaangażowanie, determinacja, przywiązanie do idei Muzeum Polskiego mogą stanowić siłę niezbędną do zachowania tego miejsca i kontynuowania jego misji. Mam nadzieję, że wrócę tam w przyszłości, a niniejszą relacją z pobytu zainspiruję kolejne osoby do podjęcia stażu, wolontariatu lub skorzystania z zasobu archiwum Muzeum Polskiego.

■ Bibliografia

- Archiwa państwowe. „Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych – Pomoc instytucjom polonijnym w 2012 r.” Udostępniono 12 listopada 2021. <https://www.archiwa.gov.pl/pl/dla-uzytownikow/archiwa-polonijne/wsp%C3%B3%C5%82pracandap-z-polonia/5179-pomoc-instytucjom-polonijnym-w-2012-r>.
- Archiwa państwowe. „Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych – Pomoc instytucjom polonijnym w 2013 r.” Udostępniono 12 listopada 2021. <https://www.archiwa.gov.pl/pl/dla-uzytownikow/archiwa-polonijne/wsp%C3%B3%C5%82pracandap-z-polonia/5178-pomoc-instytucjom-polonijnym-w-2013-r>.
- Archiwa państwowe. „Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych – Pomoc instytucjom polonijnym w 2018 r.” Udostępniono 12 listopada 2021. <https://www.archiwa.gov.pl/pl/dla-uzytownikow/archiwa-polonijne/wsp%C3%B3%C5%82pracandap-z-polonia/5173-pomoc-instytucjom-polonijnym-w-2018-r>.
- Archiwum PAN. „150 lat Muzeum Polskiego w Rapperswilu”. Udostępniono 12 listopada 2021. https://archiwum.pan.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=429:150-lat-muzeum-polskiego-w-rapperswilu&catid=9&Itemid=145.
- Badach, Artur, i Anna Buchmann, red. *Muzeum Polskie w Rapperswilu: historia i zbiory / Das Polenmuseum in Rapperswil: Geschichte und Sammlungen / The Polish Museum in Rapperswil: history and collections*. Warszawa; Rapperswil: Argraf, 2008.

- Instytut Pamięci Narodowej. „Międzynarodowa konferencja naukowa «Magna Res Libertas. Ku Niepodległej. W 100-lecie odzyskania przez Polskę niepodległości» – Rapperswil, 21–22 czerwca 2018”. Udostępniono 14 listopada 2021. <https://ipn.gov.pl/pl/aktualnosci/52996,Miedzynarodowa-konferencja-naukowa-Magna-Res-Libertas-Ku-Niepodleglej-W-100-leci.html>.
- Instytut Pamięci Narodowej. „Współpraca Instytutu Pamięci Narodowej z Muzeum Polskim w Rapperswilu”. Udostępniono 15 listopada 2021. <https://ipn.gov.pl/pl/aktualnosci/54262,Wspolpraca-Instytutu-Pamieci-Narodowej-z-Muzeum-Polskim-w-Rapperswilu.html>.
- Krochmal, Anna. *Polskie instytucje za granicą. Przewodnik po zbiorach archiwalnych*. Warszawa: Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych – Wydział Wydawnictw, 2004.
- Muzeum Polskie w Rapperswilu. „Archiwum Potulickich”. Udostępniono 12 listopada 2021. <https://polenmuseum.ch/pl/potuliccy>.
- Muzeum Polskie w Rapperswilu. „Archiwum Rodu Sapiechów”. Udostępniono 12 listopada 2021. <https://polenmuseum.ch/pl/archiwum-rodu-sapiehow>.
- Muzeum Polskie w Rapperswilu. „Regulamin”. Udostępniono 14 listopada 2021. <https://polenmuseum.ch/pl/regulamin>.
- Muzeum Polskie w Rapperswilu. „Stowarzyszenie Inżynierów i Techników Polskich w Szwajcarii”. Udostępniono 12 listopada 2021. <https://polenmuseum.ch/pl/nachrichten/stowarzyszenie-inzynierow-i-technikow-polskich-w-szwajcarii>.
- Muzeum Polskie w Rapperswilu. „Towarzystwo i Fundacja”. Udostępniono 12 listopada 2021. <https://polenmuseum.ch/pl/towarzystwo-i-fundacja>.
- Muzeum Polskie w Rapperswilu. „Wsparcie finansowe inwentaryzacji zbiorów grafiki Muzeum Polskiego w Rapperswilu”. Udostępniono 12 listopada 2021. <https://polenmuseum.ch/pl/aktualnosci/wsparcie-finansowe-inwentaryzacji-zbiorow-grafiki-muzeum-polskiego-w-rapperswilu>.
- Stała Konferencja Muzeów, Archiwów i Bibliotek na Zachodzie. „Misja, cele, zadania”. Udostępniono 14 listopada 2021. <https://mabpz.org/konferencja-b>.
- Stempowski, Tomasz. *Polskie drogi przez Szwajcarię. Losy żołnierzy 2. Dywizji Strzelców Pieszych 1940–1945 na fotografiach ze zbiorów Muzeum Polskiego w Rapperswilu / Auf Polenwegen durch die Schweiz. Die Schicksalsjahre 1940–1945 im Leben der Soldaten der 2. Schützendivision, dargestellt in den Fotografien aus den Beständen des Polenmuseums in Rapperswil*. Warszawa; Rapperswil: Instytut Pamięci Narodowej, Muzeum Polskie w Rapperswilu, 2015.
- Walkiewicz, Wojciech. *Panie na zamku*. Udostępniono 12 listopada 2021. <https://vod.tvp.pl/website/panie-na-zamku,41054355>.
- Wytyczne opracowania spuścizn archiwalnych po uczonych*. Warszawa: Archiwum Polskiej Akademii Nauk, 1990.